

A BÉCSI KUNSTHISTORISCHES MUSEUM KÉPTÁRA

Összeállította:
VÉGH JÁNOS

Szerkesztette:
WALLA GÉZÁNÉ

MAGYAR DIAFILMGYÁRTÓ VÁLLALAT
BUDAPEST 1967

1. A korai németalföldi festőiskola megalapítójának, Jan van Eycknek (1390 körül–1441) munkájával, Albergati bíboros portréjával kezdjük szemlénket. A szerető gondossággal megmintázott arc fogalmat nyújt arról az aprólékos valóság-hűségről, amely a flamand és holland festőket mindvégig jellemezte.
2. Ismeretlen holland festő műve a XV. századból. A kép Gonnellát, a ferrarai udvari bolondot ábrázolja. A festmény a realiztikus emberábrázolás egyik remeke. A kissé hamiskás, sok ráncsal övezett tekintet, az orr, a száj karakterizáló, határozott vonala egy paraszti arcon a művészegyéniséget fejezi ki.
3. Hugo van der Goes (németalföldi, 1440 körül–1482) Bűnbeesés című képének fő alakja Éva, a középkor művészetében olyan ritka akt-ábrázolások legszebbjei közé tartozik.

Fehér testszíne, feltűnő mozdulata, a tétovázó Ádám és a félig hüllő, félig ember kísértő között elfoglalt helye egyaránt ezt emelik ki. A kép hangulata szinte nyomasztó, a művész ezzel érezteti, hogy a szereplők súlyos ballépést követnek el.

4. A fellázadó ördögöket űzi vissza föld alatti oduikba Szent Mihály arkangyal. Bár Gérard David (németalföldi, 1460 körül–1523) a szárnyasoltárnak e tábláján élet-halál harcra van szó, a leányosan bájos arcú ifjú alakot nem erőlteti meg a küzdelem, kezében kereszttel, csak megérinti a gonosz hatalmakat – és azok máris menekülnek.
5. Joachim de Patinier (németalföldi, 1480 körül–1524) az új tájképfestészet egyik megteremtője. Krisztus megkeresztelése című képén is figyelmünket elsősorban a szeszélyes

körvonalú sziklák, a kanyargó folyók, a távoli hegyekig nyúló erdős háttér kötik le.

6. Joos van Cleve (németalföldi, 1485 körül–1540) I. Ferenc francia király feleségéről, Eleonóráról festett arcképe. Jól példázza ez az uralkodói képmások típusát, amely ekkoriban született meg és még sokáig divatban maradt. A méltóságteljes tartás és a drágakövekkel gazdagon felékesített ruha is a dicsőítést szolgálja.
7. Martin Schongauer (német, 1430–1491) főként rézmetszőként működött. Szent család című képén is jól látszik, milyen fontos szerepet juttatott a vonalaknak, főleg Mária gazdagon omló ruharedőinél. Az anya és gyermek kedves együttese a gótikus madonnák báját idézi.
8. Albrecht Dürer (1471–1528) Madonnájának arca még őriz valamit a gótikus madonnák rózsabimbó-mosolyából, gyer-

meke azonban olyan életteljesen, mozgalmasan viselkedik, hogy kétségkívül megérezzük, Dürer már a reneszánsz nagy mestere volt Németországban.

9. Dürer, nagy mecénásának, Miksa német-római császárnak állított örök emléket, az uralkodó halála után befejezett arcképével. A sírfeliratszerű szöveg és a címer ellenére is az eleven, meleg színek, a méltóságteljes testtartás, az arc ünnepélyes kifejezése az élő embert idézik.
10. A késő-középkori festészet legszenvedélyesebb, legmozgalmasabb irányzatát állítják elénk id. Lucas Cranach (német, 1472–1553) fiatalkori képei, így Kálváriája. Az izgatott pillantásokkal, nyugtalan mozdulatokkal kísért jelenet borzalmasságát kiemelik a nézőt önkéntelenül is a vérre emlékeztető vörös színek.

11. Albrecht Altdorfer (német, 1480 előtt–1538) a titokzatos hangulatú, éjszakai képeket kedvelte. Krisztus feltámadása című képén is remekül ötvözi a fáktól árnyékolt barlang sötétjét, a felkelő napnak a kavargó felhőkön tükröződő vörösevel és Krisztus köpenyegének ezt is túlragyogó fehér fényével.
12. Wolf Hubernek (német, 1480/85–1553), a jeles arcképfestőnek egyik legsikerültebb munkája Jakobus Ziegler portréja. A sokfelé – többek között hazánkban is – megfordult humanista átszellemült arcáról az öregkor derűs bölcsesége ragyog.
13. Ifj. Hans Holbein (német, 1497–1543) érte el a német reneszánsz festők közül leginkább a klasszikus nyugalom ábrázolásának azt a fokát, amelyre az olaszok nyomán egész

Európa törekedett. Jane Seymour királynő (VIII. Henrik felesége) arcának előkelő sápadtságához szerencsésen illeszkedik a kék háttér és ruhájának vörös-arany-ezüst pompája.

14. V. Károly császárt ábrázolja ez a kép, azt az uralkodót, aki azzal büszkélkedett, hogy hatalmas országában „nem nyugszik le a nap”. Alkotója, Jakob Seisenegger (német, 1505–1567) a függőleges és vízszintes vonalak jellemzően reneszánsz rendszerével adta meg a kompozíció egyensúlyát.
15. Francois Clonet (1505 körül–1572) francia udvari festő IX. Károly portréját uralkodásának első évében alkotta. A 11 éves gyermek átlátszóan finom arca a sötét tónusú háttérből szinte világít. A ruha gazdag díszítésének aprólékos kidolgozása Clonet egyik remeke

16. Id. Pieter Bruegel (németalföldi, 1530 körül–1569) képe, a Vadászok hazatérése egy szikrázóan fehér téli tájat mutat. Sokféle foglalatosságot látunk rajta, még egy mozgalmas disznópörzsölést is. Mindez azonban nem oldja fel az egész kép különös, szinte komor hangulatát.
17. Bábeli torony című festményén a kicsiny figurák hangyaszerű nyüzsgése végsőkéig fokozza a hatalmas, felhőkig érő építmény nyomasztó hatását. A művész meggyőzően tudja velünk elhíttetni, hogy a kb. 30 emelet magasra épített torony máris az „égig ér”.
18. Bruegel Parasztlakodalom című képén egy csűr belsejét látjuk, nagyszerűen megfigyelt alakokkal, a paraszti vigaság légkörének olyan találó érzékeltetésével, amely méltóvá teszi őt a legelső és legnagyobb flamand életképfestő címére.

19. Flandriában, a híres virágkertészet földjén nőtt nagyra a virágcsendélet műfaja. Egyik legnevesebb művelője id. Jan Brueghel (németalföldi, 1568–1625). Nagy virágcsokor című képén, a kortársak ítélete szerint „egyik-másik színével az ékkövek ragyogását is felülmúlja”.
20. Pieter Pauwel Rubens (flamand, 1577–1640) Tájkép zivatarral című nagyszerű festménye a barokk „heroikus tájak” egyik remekműve. Mindent elsöprő természeti erők csapnak össze egymással. A kép megfestésére okot adó antik mitosz figurái jelentőségüket veszítve szorulnak a jobb szélre.
21. Rubens hosszú élete során nemcsak festészettel foglalkozott, hanem többek között fontos diplomáciai utakat is tett. Élete utolsó önarcképén nem festőnek, hanem nagyúrként örökíti meg magát, a fehér és fekete színek elegáns alkalmazásával.

22. A kép, amelynek Rubens maga adta a Bundácska címet, tulajdonképpen portré, a művész ifjú feleségét ábrázolja. Nyilván ezzel kell magyaráznunk azt az üde, friss bájt, amelyet a festő-férj képe áraszt.
23. Anthonis van Dyck (flamand, 1599–1641) Rubens legtehetségesebb tanítványa, az előkelőségek portréinak utolérhetetlen mestere volt. Erről, a parancsoláshoz szokott ismeretlen hadvezérről is csak úgy sugárzik a magabiztoság, de ugyanakkor a világfias elegancia és bizonyos nagyúri tartózkodás is.
24. Frans Hals (holland, 1580/81–1666) sajátossága, hogy arcképein modelljeiről kevés színnel sokat tudott mondani. Férfiarcképén is csak itt-ott villan fel néhány világosabb színfolt, egy-két odavetett ecsetvonással briliánsan érzékeltetve a kéz vagy a batisztgallér formáját.

25. Rembrandt Harmensz van Rijn (1606–1669) a hollandok és a világ egyik legnagyobb, legemberibb festője volt. Szent Pál apostol testtartása, távolba néző szuggesztív tekintete, feszült gondolkodást eláruló, redős homloka volta-képpen egy öreg bölcszet mutat be.
26. Rembrandt nagy szeretettel, gyengédséggel, de minden érzelgősség, szentimentalizmus nélkül festette meg öreg édesanyja ezer ráncból barázdált arcát (részlet).
27. Különösen, megejtően szépen játszik a fény Rembrandt fiának, Titusnak az arcán, hosszú, hullámos haján, könyvet tartó kezén. Aprólékosság nélkül, mégis mesterien festette meg e fontos részeket.
28. Rembrandt élete során száznál több önarcképet festett, de a legszebb, legérettebb közöttük talán ez. A mozgalmas

ecsetvonások belső nyugtalanságot árulnak el s valóban, ez a portré a festő egyre rosszabbra forduló sorsának éveiben készült (1656–1658).

29. Jan Vermeer van Delft (németalföldi, 1632–1675) Festőműhely képe, címe és kompozíciója szerint életkép. Fő témája azonban a fény, amelynek útját csodálatos művészettel érzékeltette a festő, a függöny által elrejtett ablaktól az egyre sötétedő jobb sarokig.
30. Jan Steen (holland, 1626–1679) izig-vérig életképfestő volt. A Felfordult háztartás is erről tanúskodik. Nagyszerűen megfigyelt zsánerfigurái az akkori idők jellemző típusaival ismertetnek meg.
31. A kibontakozó olasz reneszánsz festője, Andrea Mantegna (1431–1506) korára jellemző módon ókori elemeket csem-

pész Szent Sebestyén vértanúsága című képébe. A szent emberi méltósággal néz szembe a közeledő halállal.

32. Raffaello Santi (olasz, 1483–1520) a zenitjére ért reneszánsz, a kiegyensúlyozott, szilárd háromszög-kompozíciók, az adott pillanatban tökéletesnek érzett harmónia mestere volt. Madonna a zöldben című képén mindezt a gyermekeket elnéző szép fiatal nő, Szűz Mária bájos mosolya fogja magasrendű egységbe.
33. A velencei festők intenzív színeik érett harmóniájáról híresek. Giorgione (1477/78–1510) Három filozófusa méltón illeszkedik ebbe a sorba. Figyelemre méltó, hogy a táj jelentősége megnőtt: a fák, a barlang, az erdő borította domboldal szinte ugyanolyan fontos részei a képnek, mint a bölcsek.

34. Tiziano Vecellio (olasz, 1477/89–1576) legjobb képességei bontakoznak ki ezen a Cigánymadonna címet viselő képen: nagy lélegzetű, a kicsinyes részletezést kerülő monumentális látásmódja, alakjainak ünnepélyes nyugalma, a figurák és a természet harmóniája uralkodik a festményen.
35. Tiziano egyik legszebb női portróját alkotta meg ezen a képen, amelynek ábrázoltja az ingének fodrába tűzött ibolyával egyezően a Violante nevet viseli. A modell természetére nézve alighanem árulkodó mellékneve, a „szép macska”. Fő büszkesége aranyos szőke hajának zuhataga. A többi szín összeállítása olyan, hogy minél inkább azt emelje ki.
36. A Jacopo da Strada című portré Tiziano késői stílusát mutatja. Sötét színek, hevesebb mozdulatok léptek az eddigi

világosabb, lágyabb stílus helyére; ez az ábrázolásmód egyszersmind remekül felel meg az ábrázolt aktív, mozgékony életének is.

37. Különös, fanyar hatású színeket látunk Lorenzo Lotto (olasz, 1480 körül–1556) Férfiképmásán. A mester ezzel már a klasszikus nyugalmat kifejező reneszánszot követő, újszerű színeket, mozdulatokat kedvelő manierista stílushoz nyit ajtót.
38. Az akkori idők legnagyobb Földközi-tengeri hatalmának, a velencei flottának egyik tisztjét örökítette meg képünkön Tintoretto (Jacopo Robusti, olasz, 1518–1594). Rangját a páncélt gazdagon díszítő aranyozások, tengerész-voltát a háttér kivágása jelzik.

39. Zsuzsanna és a vének bibliai története jó alkalmat nyújtott Tintorettonak arra, hogy a híres velencei szépségek egyikének akt-képét megfesse. A sötét háttér előtt szinte ragyogó női test a kép fő ékessége. A fehér kendő, a szétszórt ékszer, a leselkedő öregek erre irányítják a figyelmet.
40. Paolo Veronese (olasz, 1528–1588) képeit kortársai a „színek isteni ragyogása” miatt becsülték. Amint Lucretia-képe bizonyítja, nem hiába; valóban csodálatos, milyen harmóniát árasztanak a nőalakot beburkoló kelmék színei.
41. A bizarr ötleteket kedvelő manierista festők közül is kiemelkedett Giuseppe Arcimboldo (olasz, 1527–1593), aki képein általában emberi alakokat ábrázolt, de nem emberi elemekből felépítve. A Nyár allegorikus figuráját például – egy évszakokat ábrázoló sorozat tagját – csupa nyáron érő gyümölcsből, zöldségből állította össze.

42. Jacopo da Empoli (olasz, 1554–1640) Zsuzsannája (akire a két vén már most les a kép jobb széléről) az előkelő nő tökéletes megtestesítője. Elegáns alakja, kissé elengedett, de parancsoló kézmozdulatai mind erre vallanak, és bár nincs közében, magától értetődően ő a kép középpontja.
43. Correggio (Antonio Allegri, olasz, 1489/91–1534) merész feladatot oldott meg Jupiter és ló című festményén, a kedvesét – felhő alakban – felkereső Jupiter ábrázolásával. A könnyed, lebegő összhatást a nőalak mozgékony kontúrjai is sikerrel szolgálják.
44. Caravaggio (Michelangelo da Merisi, olasz, 1573–1610) Dávidja kedvelt stílusának, a sötétek és világosak barokk párosításának igazi remekműve. A művész még valóságos gyerekként állítja elénk az ifjú hőst: Góliát feje olyan nagy súly számára, hogy felsötetével külön egyensúlyozva tartja.

45. Caravaggio kedvelte képein a népi figurákat. Rózsafüzéres Madonnáján nincs egyetlen arc sem, amely nem az olasz népi típusok közül való, még magának Szűz Máriának az arca sem kivétel. Mindössze a bal szélen térdelő donátor nem tartozik közéjük.
56. Bernardo Strozzi (olasz, 1581–1644) kitűnően tudta a barokk által kedvelt mozgalmasságot és ünnepélyességet érvényre juttatni. Éliás próféta és az özvegy című képén nagyvonalú realizmussal megfestett népi alakokat választott modellnek.
47. Francesco Guardi (olasz, 1712–1793) a kecses és mozgalmas rokokó festője kedvelte a derűs, világos színeket, a kicsiny figurákat. A Szent Márk teret bemutató képén, száz

ével az e néven ismert irány megindulása előtt annyira ment a formák kicsiny foltokká való felbontásában, hogy festésmódját szinte impresszionistának nevezhetjük.

48. Bernardo Bellotto (1720–1780) a XVIII. század közepének Bécsét örökítette meg. Aprólékosan részletező festésmódja sok olyan épületet mutat, amelyek meglepően változatlanul állnak ma is, legfeljebb a krinolinos dámákat, rizsporos parókájú gavallérokat keresné hiába napjaink turistája.
49. Diego Velazquez (spanyol, 1599–1660) a „legfestőibb festő”-ként szokás emlegetni, és méltán. IV. Károly király portróján mindent színfoltta alakított, minden rajzos elemet elkerült és ezzel el tudta érni, hogy az igazán nem szép uralkodót mégis kedvvel szemléljük.

50. Margareta Theresia infánsnő portréja. Egy hároméves kislányt látunk, aki utólérhetetlenül bájos, és komolykodó tartása ellenére is üde virágszálszerű kedvességet áraszt. A bécsi múzeum szép sorozatot őriz Velazqueznek a spanyol királyfiakról és kisasszonykákról festett képmásaiból. Ezzel búcsúzunk a világ egyik nevezetes képtárától.

Diafilm hny.